

4. Сохнич А.Я. Оптимізація землекористування в умовах реформування земельних відносин. – Львів: НВФ "Укр. технології", 2000. – 108 с.

5. Третьак А.М., Хапіцька З.С. Оптимізація землекористування в умовах реформування земельних відносин на регіональному рівні: на прикладі Карпатського регіону України. – Чернівці, 1996. – 104 с.

УДК 336:332.122

*Аспір. С.Є. Романчук – Одеський державний
екологічний університет*

ОЦІНКА ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗБИТКІВ, ЗУМОВЛЕНИХ ДІЯЛЬНІСТЮ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ТВАРИННИЦЬКОГО ПРОФІЛЮ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Екологічна ситуація, що склалася в агропромисловому комплексі (АПК) України, незважаючи на деякі позитивні зрушення, залишається несприятливою, особливо в екологічному аспекті. Найбільш стійка тенденція щодо забруднення довкілля зберігається у тваринництві – з кожним роком збільшуються обсяги нагромадження відходів відповідного виробництва. Здійснено аналіз еколого-економічних збитків від діяльності фермерських господарств тваринницького профілю, які діють в Одеській області та запропоновано підхід щодо їх визначення.

Ключові слова: тваринництво; фермерські господарства; гній; збиток; Кіотський протокол.

Doctorate S.E. Romanchuk – Odessa state environmental university

Estimation of the ecology-economical losses conditioned by activity of the stock-raising farms economies in Odessa region

Annotation: environmental situation, that was folded in the agroindustrial complex of Ukraine, without regard to some positive changes, remains unfavourable, especially in an environmental aspect. The most proof tendency in relation to contamination is kept in the stock-raising – with every year is multiplied the volumes of accumulation of wastes of the proper production. In the article the analysis of ecology-economical losses is conducted from activity of farmer economies of stock-raising type, that operate in the Odessa region and introduced methodological approach in relation to their determination.

Keywords: animal husbandry; live farming; manure; damage; Kyoto's protocol.

Тваринництво є найважливішою галуззю сільського господарства і не тільки забезпечує одержання найціннішого для людства білкового продукту – м'яса, але й впливає на навколишнє середовище, а цей вплив не завжди буває сприятливим.

Тваринницькі ферми при порушеннях і відхиленнях у функціонуванні окремих систем і технологічних процесів можуть стати джерелом забруднення атмосферного повітря, ґрунту і водойм, тому вирішення питань щодо збору та використання біологічних відходів тваринництва (гній великої рогатої худоби, домашньої птиці та ін.) уявляється надзвичайно важливим напрямом екологізації вітчизняного АПК.

На цей час фахівці активно досліджують завдання екологоорієнтованого розвитку сільського господарства, наприклад, [1-3], але у більшості публікацій недостатньо уваги приділено методології визначення еколого-економічних збитків, які зумовлені діяльністю об'єктів впливу.

Отже, метою цієї статті є оцінка еколого-економічних збитків від фермерських господарств Одеської області, які спеціалізуються в галузі тваринницького виробництва. За кількістю фермерських господарств Одеська область посідає одне з перших місць в Україні. Їхню структуру наведено в табл. 1.

Табл. 1. Структура фермерських господарств Одеського регіону (на кінець року)

Показник	Роки					
	1992	1995	2000	2001	2002	2003
Кількість фермерських господарств, одиниць	1623	4095	4867	5393	5830	6041
Темпи росту кількості фермерських господарств (разів)						
- до 1991 р.	8,6	21,7	25,8	28,5	30,8	32,0
- до 2000 р.	-	-	-	1,1	1,2	1,2
- до попереднього р.	8,6	1,2	1,1	1,1	1,1	1,0
Площа сільськогосподарських угідь у користуванні:						
усього, га	23081	61258	151667	198726	219028	258308
у тому числі ріллі	20981	56284	141950	188664	204922	240425
у розрахунку на одне господарство сільгоспугідь, га	14	15	31	37	38	43
у тому числі ріллі	13	14	29	35	35	40
Валова продукція сільського господарства (у порівняльних цінах до 2000 р.):						
усього, тис. га			23803	147597	171185	96809
у тому числі рослинництва			22639	144233	166945	92450
у тому числі тваринництва			1164	3364	4240	4359

Станом на 1 січня 2004 р. в області налічувалось понад 6040 фермерських господарств, з них 0,8 % – тваринницьких [4]. Поголів'я худоби у фермерських господарствах області становило 10345 одиниць, а річний обсяг утворення гною відповідно – 33774 т.

Якщо розглянути напрями дії тваринництва на довкілля за сферами впливу, то відповідні еколого-економічні збитки мають визначатися таким чином:

$$Y = Y_{атм} + Y_{вод} + Y_{гр},$$

де: $Y_{атм}$ – еколого-економічні збитки від забруднення атмосферного повітря метаном та вуглекислим газом; $Y_{вод}$ – еколого-економічні збитки від забруднення водойм гельмінтами; $Y_{гр}$ – еколого-економічні збитки від кисневого виснаження ґрунту.

Найбільшою за розміром є складова, яка зумовлена збитками від забруднення атмосфери. Це пов'язано з надходженням у повітряний басейн значних обсягів парникових газів (метан, CO₂), які утворюються внаслідок деструкції гною худоби. Водночас, відомо, що біологічно активні продукти життєдіяльності домашніх тварин є потенційними енергетичними ресурсами (так, з 1 т гною можна виділити до 50 м³ біогазу, який є альтернативним джерелом отримання енергії).

Оцінку потенціалу утворення гною, придатного для анаеробного зброджування в фермерських господарствах Одеської області, наведено в табл. 2.

Табл. 2. Потенціал гною в Одеській області, придатного для анаеробного зброджування *

Джерело сировини	Загальна кількість гною, т/рік	Коефіцієнт доступності	Кількість гною, придатного для зброджування, т/рік
ВРХ	28000	0,62	17360
Свині	5774	0,62	3580
Птиця	0,329	1	0,329
Всього	33774	—	20940

Примітка: *до уваги не беремо тварини, які знаходяться в індивідуальній власності

Таким чином, в Одеській області за анаеробною технологією можна утилізувати майже 20940 т гною.

Вирішення питань стосовно переробки відходів тваринництва актуальне не тільки в природоохоронному аспекті, але й з економічної точки зору, тому що, крім біогазу, який утвориться за рахунок мікробіологічних процесів розкладання гною, за дотримання певних умов може бути одержаний ще один цінний продукт – органічні добрива. За рахунок збереження азоту і перетворення значної частини його в легкозасвоювану рослинами мінеральну форму при зброджуванні відходів тваринництва забезпечується кондиційна якість добрив.

Розрахунки показують, що в Одеській області наявний потенціал гною, придатного до анаеробного зброджування, дає змогу ввести в експлуатацію 9 простих і досить ефективних біогазових установок фермерського типу з обсягом метантенка 600 м³.

Необхідно відзначити, що використання біогазових установок позитивно відобразиться на всьому сільському господарстві регіону, тому що надасть змогу істотно покращити:

- економічне становище фермерів (знижаться витрати на енергетичні потреби);
- екологічну ситуацію (зменшиться хімічне та бактерійне забруднення ґрунту, води, повітря);
- забезпечення фермерських господарств якісним органічним добривом.

Таким чином, у разі впровадження метантенків у фермерських господарствах можливо прогнозувати значне зменшення еколого-економічних збитків за рахунок одержаного прибутку.

Взагалі, оцінку еколого-економічних збитків, які зумовлені забрудненням довкілля парниковими газами, доцільно проводити, виходячи з методології Кіотського протоколу, відповідно до якої, надходження в навколишнє середовище 1 т СО₂ еквівалентне збитку, який завдається навколишньому середовищу, тобто приблизно 9 доларів США [5]. Користуючись таким підходом до визначення можливого збитку від надходження метану і вуглекислого газу, що утворюються при збереженні гною у фермерських господарствах Одеської області, можна оцінити в грошовому еквіваленті його величину. За розрахунками вона становить понад 87 млн. доларів США на рік.

Безперечно, що запобігання забрудненню атмосферного повітря парниковими газами внаслідок анаеробного зброджування відходів тваринниц-

тва, здатне забезпечити визначений ефект і на макрорівні, оскільки при цьому повинна зменшитися частка відповідних викидів у загальнодержавній квоті, визначеній Україні Кіотським протоколом.

Література

1. **Попова О.Л.** Еколого-економічні основи безпечного агровиробництва/ Межрегиональные проблемы экологической безопасности "МПЭБ-2003": Сб. трудов симпозиума. – Сумы: Изд-во "Довкілля", 2003. – С. 79-82.
2. **Давиденко Т.И., Лоева И.Д., Бондаренко Г.И та ін.** Комплексная переработка отходов птицефабрик/ Проблемы сбора, переработки и утилизации отходов: Сб. научных статей. – Одесса: ЦНТЭПИ, 2003. – С. 83-86.
3. **Будзяк В.М.** Еколого-економічні проблеми вирощування та споживання сільськогосподарської продукції// Вісник СумДУ. – 2004, № 5. – С. – 87-92.
4. **Фермерські** господарства Одеської області// Статистичний збірник. – Одеса. – 2004. – С. 58.
5. **Реактор** для фермера// ММ. Деньги и технологии. – 2002, № 9. – С. 16-20.

УДК: 332.365

Ст. викл. Н.М. Сапич – Сумський національний аграрний університет

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ

Наведено аналіз рівня ефективності сільськогосподарського виробництва в Україні. Запропоновано забезпечити комплексний підхід до впровадження чинників ефективності і розширити їх коло за рахунок інституціональних чинників, складовою яких є система оподаткування. Для послаблення навантаження в оподаткуванні сільськогосподарських угідь запропоновано необхідні зміни у розрахунковій базі фіксованого сільськогосподарського податку.

Ключові слова: оподаткування, інституціональний чинник, ефективність, фіксований сільськогосподарський податок.

Senior teacher N.M. Sapich – Sumy National Agrarian University

Taxation Improvement as Institutional Factor in the Agricultural Land Management Efficiency Increase

Efficiency analysis of agricultural production in Ukraine is considered. The complex approach to implementation of efficiency factors, as well as their expansion by institutional factors (including taxation system), is proposed. In order to decrease tax burden in agriculture, changes in calculating fixed agricultural tax are needed.

Keywords: taxation, institutional factor, efficiency, fixed agricultural tax.

Впродовж останніх років в Україні визначилася стійка тенденція до зниження ефективності використання сільськогосподарських угідь (табл. 1,2), що обумовлюється дією низки чинників.

Традиційно економісти-аграрники розглядають такі чинники економічної ефективності як природнокліматичні, матеріально-технічні, біологічні, економічні, організаційні і соціальні [3, с. 72-74; 4, с. 8; 5, с. 214-218; 6, с. 44]. У радянський період значна увага приділялася впровадженню матеріально-технічних і біологічних чинників – розширенню механізації і автоматизації виробництва, застосуванню органічних і мінеральних добрив, меліорації земель,